

Portlligat i els altres tallers*

Salvador Dalí, admirador i coneixedor dels mestres clàssics i de la tradició pictòrica, autor del tractat *50 secrets màgics per pintar*, concedeix gran importància a l'espai de creació i d'imaginació que és el taller de l'artista. El taller és alhora un espai sagrat, que acaba amarant de la presència de l'artista i fins i tot esdevé autoretrat, - un autoretrat en el qual hi pot ser present o no el mateix creador-, i un microcosmos íntim i personal, testimoni del moment creatiu. Contribueix per tant el taller a donar-nos informació sobre la persona, sobre el procés de treball. És així mateix una cambra de la imaginació, un lloc de reflexió i anàlisi, on el procés de crear va estretament lligat als de pensar, recercar, analitzar, llegir o mirar. El taller, lloc emblemàtic més enllà de la pura realització pràctica o tècnica de les obres, esdevé també mostra de la dialèctica, sempre present en Salvador Dalí, entre allò privat i allò públic, entre allò amagat i allò mostrat, entre el pintor artesà, savi i el personatge estrafolari que vol provocar i cridar l'atenció.

Les fotografies que presentem en aquest volum dedicat als diferents tallers de Dalí ens permeten submergir-nos en el treball de l'artista i algunes d'elles contribueixen a fixar en el nostre imaginari la figura del pintor Dalí, del mateix artista com una creació. Nosaltres, com a espectadors, ens submergim en el treball de camp de l'artista i podem copsar el seu àmbit més íntim o més social. Les imatges, com pura tautologia, ens parlen del món de l'art des del món de l'art. Recordem, en aquest sentit, l'aparició de *Las Meninas* al taller de Velázquez en el conegut oli del mestre barroc. L'artista es mostra envoltat dels seus estris, les seves models, els seus pensaments més profunds. I veiem com en algunes d'aquestes fotografies la imatge del pintor Dalí s'apodera del personatge Salvador Dalí, imatge mediàtica que l'ajuda a triomfar mundialment, i com el taller esdevé escenari.

La vida itinerant de Dalí comporta tallers diferents. Associem Dalí amb Figueres, Cadaqués i Portlligat. De seguida, també ens vénen a la ment París i Nova York, si bé en aquest llibre referenciem així mateix altres geografies que formen part d'aquest conjunt de tallers de Dalí que tot sovint no tenim tan presents. A París, parlem dels diferents apartaments que va tenir, però tampoc no podem oblidar l'hotel Le Meurice on s'hostatjava i que va esdevenir tant un lloc de creació com de vida social i pública, un lloc d'introversió i extraversió alhora. Així mateix fem esment a la seva estada a La Pausa, casa de Coco Chanel, a Roquebrune, Cap Martin, un espai de transició abans de la seva llarga permanència als Estats Units. A Nova York, ocupa un lloc principal l'Hotel Saint Regis, però hem d'al·ludir també al pavelló *Somni de Venus*

que crea el 1939 per a la Fira Mundial de Nova York, obra important perquè la podem considerar precedent conceptual del Teatre-Museu Dalí; a Hampton Manor, Virgínia, a casa de Caresse Crosby, on escriu l'autobiografia *Vida secreta de Salvador Dalí*; al Ziegfeld Theatre de Nova York; als Estudis Disney a Burbank; a Del Monte Lodge a Pebble Beach, Monterey, Califòrnia –segurament el menys conegut dels considerats tallers–; a l'estudi del fotògraf Philippe Halsman a Nova York. A més, hem d'afegir en aquesta llista els tallers efímers, on puntualment va fer alguna acció determinada, que la documentació gràfica i escrita de l'època ha contribuït a fixar: des del sopar surrealista que organitza al Del Monte l'any 1941 o la *performance* l'any 1948 als jardins de Bomarzo, prop de Roma, fins a les seves *performances* al Park Güell de Barcelona, del seu admirat i reivindicat Gaudí, els anys 1956 i 1966, on respectivament fa una *performance* pintant la silueta de la Sagrada Família sobre una tela gegant i on amb la col·laboració del Harkness Ballet realitza una pintura en les parets interiors d'una gran cúpula de plàstic transparent, o fins al *happening* de Granollers l'any 1974, que passa a formar part del seu film *Impressions de l'Alta Mongòlia*.

Ens circumscriurem ara als tallers més immediats, més propers, més significatius, tallers que situem en l'anomenat triangle dalinià: Figueres, Cadaqués i Portlligat, i Púbol. El primer taller es troba a Figueres, la seva ciutat natal, al terrat de casa seva, en una de les habitacions destinades a safareig, concretament a la pica, que li fa de suport de papers i teles, i on sovint l'incipient artista s'asseu amb els peus dins de l'aigua per compensar les calors de l'estiu. És el primer lloc on té consciència de disposar d'un espai per a pintar. Prop de Figueres, hi ha una finca de la família Pichot, el Molí de la Torre, on practica, seguint les indicacions del pintor Ramon Pichot, nombroses sessions de pintura tot contemplant les postes de sol.

Cadaqués esdevé la seva segona geografia, el lloc on troba l'equilibri i la inspiració per a les seves obres. Té el taller tant a casa del seu pare, el notari Dalí, com en un petit estudi llogat que havia estat abans taller de Ramon Pichot, de qui encara manté l'atmosfera sensible.

L'aparició de Gala l'any 1929 comporta el trasllat a Portlligat, la seva única residència estable i el taller per antonomàsia, que conformen tant les diferents habitacions que, amb el pas del temps, destina a taller, com l'exterior, centre també de creacions, sobretot *happenings* i *performances*, de les quals és precedent. És el de Portlligat un lloc auster, envoltat del mar i la natura, orientat al nord, per tenir la millor llum, tal com indicava Leonardo da Vinci. Aquí segueix una rutina de treball, amb horaris estrictes, com també, d'altra banda seguirà en les seves estades als hotels, on la combina amb una vida social activa, en què el Dalí públic es fa molt més evident, i

fins i tot massa vegades fa desaparèixer el Dalí creador, treballador infatigable, obsessiu, meticulós.

A Portlligat, el seu microcosmos, on treballa fins que s'acaba la llum del dia, Dalí aconsegueix que tota la casa i les vivències de l'indret girin entorn de la idea espiritual i pràctica del taller. És interessant tenir en compte que és a Portlligat, Cadaqués i el Cap de Creus on es troba, a més, el seu paisatge tant real com mental i imaginat, que trasllada a la tela o al paper. Un paisatge que l'envolta i que veu a través de la finestra de l'estudi, que esdevé marc visual per algunes obres creades en aquest espai. Un entorn de natura que busca també a les seves estades fora, com ara a Del Monte Lodge, Monterey. Tal com escriu l'artista: «... la màgia de la pintura és una màgia essencialment "natural" i que de la mateixa manera que els teus millors colors són aquells formats a partir de terres naturals i no per mescles químiques artificials, així és en les coses que més habitualment envolten la teva vida quotidiana mediterrània on trobaràs els secrets de les virtuts miraculoses dels teus medis»¹. Li agradava a Dalí l'estranya connexió de l'art o de l'expressió artística amb la realitat que l'envolta, i posava l'exemple del pintor expressionista americà Willem De Kooning, qui, per realitzar els seus personatges, pura expressió, necessita la presència de la model nua en el seu taller.

Un altre dels espais que testimonien l'activitat creativa de Dalí és la Casa Castell Gala Dalí de Púbol. Aquest és el lloc on Gala passa algunes temporades a partir del 1969, quan Dalí l'obsequia amb aquesta propietat i on Dalí, després de la mort de Gala l'any 1982, s'instal·la de manera permanent. A partir d'aquest moment el taller de Dalí, molt diferent del de Portlligat, es redueix a un espai situat al fons de la sala del menjador, al costat d'una finestra amb porticó. És aquí on pinta la seva darrera obra, l'oli *Sense títol. Cua d'orenetes i violoncel* l'any 1983, dedicada al matemàtic René Thom.

En el conjunt d'aquests espais de creació no podem deixar d'esmentar el Teatre-Museu Dalí de Figueres, on treballa regularment, des del començament de la dècada dels anys setanta fins a la seva mort, el 1989, per convertir l'antic teatre municipal en museu. El podem considerar com una obra total, una plasmació del seu univers real i imaginat i el lloc on vol acomplir el seu cercle creatiu en donar categoria de taller a un dels espais visitables, adjacent a la Sala Palau del Vent, on exposa des

¹ Salvador Dalí, *50 secrets màgics per pintar. A Obra completa*, vol. V, Assaigs 2, Destino, Fundació Gala-Salvador Dalí, Barcelona, Figueres, 2005, p. 253-54.

d'un cavallet que havia pertangut al pintor Meissonier fins a dos retrats de Gala, model, musa inspiradora.

És a través de tots aquests tallers, ja siguin estables o efímers, que podem establir un recorregut alhora vital i artístic de Salvador Dalí. Les imatges –algunes, obres d'art en si mateixes, d'altres, d'un gran valor documental– i els escrits que les acompanyen –redactats per les diverses persones que integren el Centre d'Estudis Dalinians de la Fundació Gala-Salvador Dalí– ens ajuden a entendre millor la complexitat de l'artista, de la seva construcció, i del procés creatiu, alhora enigmàtic i científic, que pot esdevenir tan destacat com l'obra final, carregada sempre de sentits amagats i disposats sempre a noves interpretacions, en què l'espectador es fa partícip de la representació.

Montse Aguer Teixidor

Directora del Centre d'Estudis Dalinians

Fundació Gala-Salvador Dalí

*Les fotografies publicades en aquest volum pertanyen en la seva major part als fons del Centre d'Estudis Dalinians, és per aquest motiu que hem donat informació extensa dels tallers dels quals hi ha imatge. Cal destacar, a més, que tenim coneixement d'altres espais, com ara el pis de Josep Soler i Grau al carrer de la muralla de Figueres, en què Dalí decora les parets amb frescos, on es reuneix un grup d'amics que col·laboren en la revista humorística "El Sanyó Pancraci"; la finca de la família Pichot, El Molí de la Torre, situada prop de Figueres, o l'estudi de l'artista i fotògraf Carles Fontserè a Nova York.